

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-7059

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2012
YEARBOOK
2012**

ГОДИНА 3

VOLUME III

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот

проф. д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева Гудева
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Махмут Челик
Доц. д-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Вонр. проф. Луси Караниколова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Марија Леонтиќ
Доц. д-р Марија Кусевска
Доц. д-р Марија Кукубајска
Виш лектор м-р Снежана Кирова
М-р Весна Коцева

Главен уредник

Доц. д-р Билјана Ивановска

Одговорен уредник

Доц. д-р Нина Даскаловска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Доц. д-р Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva – Gudeva, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Mahmut Chelik, Ph.D.
Ass. Prof. Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Asoc. Prof. Lusi Karanikolova Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Kusevska, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Kukubajska Ph.D.
Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.

Editor in chief

Ass. Prof. Nina Daskalovska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska–Atanasovska
(Macedonian)
Ass. Prof. Marija Kukubajska, Ph.D.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Printing

„Vtori Avgust“ - Stip
Printing No 300

Address of editorial office

Goce Delcev University–Stip
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10A
PO box 201, 2000 Stip
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Билјана Ивановска ПРАКТИЧНИ ИДЕИ ЗА ПРЕДАВАЊЕ (начини како да се добие фидбек -повратна информација од студентите) Biljana Ivanovska, Ph.D. PRACTICAL IDEAS FOR TEACHING (HOW TO OBTAIN STUDENTS FEEDBACK)	9
м-р Весна Коцева, м-р Татјана Уланска ПОТРЕБА ОД ВОВЕДУВАЊЕ НА АКТИВНОСТИ ЗА ОБРАБОТКА НА ИНПУТ НА ЧАСОТ ПО НЕМАЈЧИН ЈАЗИК Vesna Koceva M.A., Tatjana Ulanska M.A. THE NEED FOR INTRODUCTION OF ACTIVITIES FOR INPUT PROCESSING IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES	13
д-р Нина Даскаловска, д-р Билјана Ивановска ЛЕКСИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА Nina Daskalovska Ph.D., Biljana Ivanovska Ph.D. LEXICAL COMPETENCE	19
д-р Брикена Џафери, д-р Гезим Џафери ПРЕЧКИ ВО УЧЕЊЕТО И УСВОЈУВАЊЕ НА ВТОР ЈАЗИК Brikena Xhaferri Ph.D., Gezim Xhaferri Ph.D. LEARNING DISABILITIES AND SECOND LANGUAGE ACQUISITION	33
м-р Марија Тодорова, м-р Даринка Маролова НЕВЕРБАЛНАТА КОМУНИКАЦИЈА КАКО ТРАНСКУЛТУРНА КАТЕГОРИЈА Marija Todorova M.A., Darinka Marolova M.A. NON-VERBAL COMMUNICATION AS A TRANSCULTURAL CATEGORY ..	39
проф. д-р Емилија Петрова Ѓорѓева, Ана Ѓорѓева ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ПРЕКУ ИГРА Emilija Petrova Gjorgjeva Ph.D, Ana Gjorgjeva LEARNING FOREIGN LANGUAGE THROUGH GAME	43
м-р Јане Јованов, Елена Тупаревска КОРИСТЕЊЕ НА ВИДЕОМАТЕРИЈАЛИ ВО ПОЧЕТНАТА ЕТАПА НА ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИОТ ЈАЗИК Jane Jovanov M.A., Elena Tuparevska THE USE OF VIDEO MATERIALS IN EARLY FOREIGN LANGUAGE LEARNING	55

д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска ПЕРСОНАЛИЗАЦИЈАТА ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК НЕ Е САМО НАУКА, ТУКУ И УМЕТНОСТ Biļjana Ivanovska, Ph.D., Nina Daskalovska, Ph.D. PERSONALIZATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IS NOT ONLY SCIENCE BUT ART AS WELL.....	65
м-р Марија Тодорова СЕМИОТИЧКИ АСПЕКТ И СИСТЕМНОСТ НА ШПАНСКИОТ ЈАЗИК КАКО ДЕЛ ОД НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС Marija Todorova M.A. SEMİOTIC ASPECT OF THE SPANISH LANGUAGE AND THE LANGUAGE AS A SYSTEM IN THE TEACHING PROCESS	69
м-р Весна Коцева КООПЕРАТИВНОТО УЧЕЊЕ КАКО МЕТОД ЗА РАЗВИВАЊЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ ВЕШТИНИ Vesna Kocева M.A. COOPERATIVE LEARNING AS A METHOD FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE SKILLS	77
д-р Нина Даскаловска МЕНТАЛЕН ЛЕКСИКОН Nina Daskalovska, Ph.D. MENTAL LEXICON	83
д-р Снежана Ставрева Веселиновска ЗОШТО ДЕЦАТА ПОМИНУВААТ ПОМАЛКУ ВРЕМЕ ВО ПРИРОДНАТА СРЕДИНА Snezana Stavreva Veselinovska Ph.D. WHY CHILDREN SPEND LESS TIME OUTDOORS	95
м-р Загорка Донска ЗАСТАПЕНОСТА НА МОРАЛНИТЕ ВРЕДНОСТИ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ (ПРЕДМЕТНА НАСТАВА) ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Zagorka Donska, M.A. THE PRESENCE OF THE MORAL VALUES IN THE TEXT-BOOKS OF MACEDONIAN LANGUAGE IN THE PRIMARY EDUCATION IN REPUBLIC OF MACEDONIA	107
м-р Мима Костова КОМПАРАТИВНИОТ ПРЕГЛЕД НА МЕРКИТЕ ПРОТИВДЕВИЈАНТНОТО ОДНЕСУВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО МИНАТОТО И ДЕНЕС Mima Kostova M.A. COMPARATIVE REVIEW OF THE MEASURES AGAINST DEVIANT PUPIL BEHAVIOR IN THE PAST AND NOWADAYS	115

м-р Даринка Маролова КОНСЕКУТИВНО ТОЛКУВАЊЕ Darinka Marolova M.A. CONSECUTIVE INTERPRETATION	123
м-р Јована Караниќ ПРЕДИЗВИК И ПРЕВОДЛИВОСТ НА ТОПОНИМИТЕ: СТАРАТА ЧАРШИЈА И БИТ-ПАЗАР ВО ИТАЛИЈАНСКИТЕ ПРЕВОДИ НА СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКАТ КНИЖЕВНОСТ. Jovana Karanik M.A. THE CHALLENGE AND THE TRANSLATABILITY OF THE TOPONYMES: STARA CARSIIJA AND BIT-PAZAR IN THE ITALIAN TRANSLATIONS OF THE MACEDONIAN CONTEMPORARY LITERATURE	129
м-р Даринка Маролова, Костадин Голаков УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТОЛКУВАЧОТ Darinka Marolova M.A., Kostadin Golakov INTERPRETER'S ROLE AND IMPORTANCE	137
д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска МОДАЛНИТЕ ЧЕСТИЧКИ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Biljana Ivanovska Ph.D., Nina Daskalovska Ph.D. MODAL PARTICLES IN THE GERMAN LANGUAGE AND THEIR MACEDONIAN COUNTERPARTS	145
м-р Драгана Кузмановска, м-р Биљана Петковска ИМЕНСКИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО КОМПОНЕНТАТА ЗООНИМИ РАЗГЛЕДУВАНИ ВО МАКЕДОНСКИОТ, ГЕРМАНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК. Dragana Kuzmanovska M.A., Biljana Petkovska M.A. NOUN PHRASES WITH ZOONYM COMPONENTS IN MACEDONIAN, GERMAN AND ENGLISH	151
д-р Марија Кусевска ЗА ПОИМОТ ЛИЦЕ ВО ПРАГМАТИКАТА Marija Kusevska Ph.D. ON THE NOTION OF <i>FACE</i> IN PRAGMATICS	157
д-р Марија Леонтиќ АТАТУРК, ТУРСКИОТ ЈАЗИК И АЛФАБЕТСКАТА РЕФОРМА Marija Leontik, Ph.D. ATATURK, TURKISH LANGUAGE AND THE ALPHABETIC REVOLUTION.	167
д-р Октај Ахмед ТРЕТОСЛОЖНИОТ И ДИСТИНКТИВНИОТ АКЦЕНТ ВО ТУРСКИТЕ ГОВОРИ ОД ОХРИДСКО-ПРЕСПАНСКИОТ РЕГИОН Oktaj Ahmed Ph.D. THIRD-SYLLABLE AND DISTINCTIVE STRESS IN THE TURKISH DIALECTS OF OHRID-PRESPA REGION	175

- д-р Виолета Николовска**
ЛИТЕРАТУРНИТЕ ЈАЗИЦИ ВО СОВРЕМЕН КОНТЕКСТ
Violeta Nikolovska Ph.D.
STANDARD LANGUAGES IN CONTEMPORARY CONTEXT 183
- д-р Ранко Младеноски**
ДЕЛАТА НА МАЖОВСКИ, ЦЕПЕНКОВ И ПРЛИЧЕВ
ЗА АЛЕКСАНДАР III МАКЕДОНСКИ
Ranko Mladenoski, Ph.D.
THE WORKS OF MAZHOVSKI, CEPENKOV I PRLICHEV RELATED TO
ALEXANDER III OF MACEDON 189
- д-р Јованка Денкова, д-р Махмут Челик**
„ОЧЕРКИ БЕЛГРАДА“ ОД КОНСТАНТИН ПЕТКОВИЧ –
АВТЕНТИЧНО СВЕДОШТВО ЗА МЕШАЊЕТО НА КУЛТУРИТЕ НА
БАЛКАНОТ
Jovanka Denkova Ph.D, Mahmut Celik Ph.D
„THE OUTLINE OF BELGRADE“ BY KONSTANTIN PETKOVICH - AN
AUTHENTIC TESTIMONY OF THE MIXTURE OF CULTURES ON THE
BALKANS 197
- м-р Ева Велинова**
ПОЛИТИЧКАТА МИСЛА И КНИЖЕВНОТО ДЕЛО НА НИКОЛО
МАКИЈАВЕЛИ ВО 16-ВЕКОВНА ИТАЛИЈА
Eva Velinova M.A.
THE POLITICAL THOUGHT AND THE LITERARY WORK OF NICCOLO
MACHIAVELLI IN XVI CENTURY ITALY 203
- д-р Луси Караниколова**
ЗА РАСКАЗНОСТА ВО ЛИРСКИ КОНТЕКСТ
(Кон „Гулабии“ на Станко Враз)
Lusi Karanikolova Ph.D.
ON THE NARRATIVENESS IN LYRICAL CONTEXT (IN „GJULABII“ BY
STANKO VRAZ) 211
- д-р Махмут Челик, д-р Јованка Денкова**
ТВОРЕШТВОТО НА ХУСЕЈИН СУЛЕЈМАН ВО КОНТЕКСТ НА
ЦЕЛОКУПНАТА ТУРСКА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА
Mahmut Celik Ph.D., Jovanka Denkova Ph.D.
THE WORK OF HUSEIN SULEIMAN IN THE CONTEXT OF THE
OVERALL TURKISH CHILDREN’S LITERATURE 217
- д-р Марија Емилија Кукубајска**
КНИЖЕВНОСТА, КУЛТУРАТА, НАУКАТА И РЕЛИГИЈАТА
ЗА ПОИМАЊЕ НА КОНЕЧНОСТА И ВЕЧНОСТА
Marija Emilija Kukubajska Ph.D.
LITERATURE, CULTURE, SCIENCE AND RELIGION AND THEIR
APPROACH TO ASPECTS OF FINITENESS AND ETERNITY OF LIFE 223

м-р Снежана Кирова ХАКСЛИЕВИТЕ ПОГЛЕДИ НА ЛИТЕРАТУРА Snezana Kirova M.A. HUXLEY'S VIEWS OF LITERATURE	233
д-р Весна Мојсова-Чепишевска ПИНОКИО И ШЕЌЕРНОТО ДЕТЕ Vesna Mojsova-Chepisevska, Ph.D. PINOCCHIO AND THE SUGAR CHILD	239
м-р Наталија Поп Зариева КНИЖЕВНИТЕ ДЕЛА КАКО СРЕДСТВО И МЕДИУМ ЗА РАЗВИВАЊЕ ПОЗИТИВНИ МОРАЛНИ ВРЕДНОСТИ КАЈ МЛАДИТЕ Natalija Pop Zarieva M.A. LITERARY WORKS AS A MEANS AND MEDIUM FOR DEVELOPING POSITIVE MORAL VALUES WITH YOUNG PEOPLE	249
м-р Јадранка Бочварова, Зоран Павлов МОБИЛНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ Jadranka Bocvarova M.A. Zoran Pavlov STUDENTS' MOBILITY	257
д-р Трајче Нацев САКРАЛНА АРХИТЕКТУРА ВО ГРАДОТ БАРГАЛА ОД IV ВЕК ДО КРАЈОТ НА ПРВАТА ДЕЦЕНИЈА НА VII ВЕК Trajce Nacev Ph.D. SACRAL ARCHITECTURE IN THE CITY OF BARGALA FROM THE IV CENTURY TO THE END OF THE FIRST DECADE OF VII CENTURY	267

УДК: 316.772.2

Стручен труд
Professional paper

ЗА ПОИМОТ ЛИЦЕ ВО ПРАГМАТИКАТА

д-р Марија Кусевска¹

Апстракт: Целта на овој труд е да даде преглед на теориите за лицето, теориите за учтивост и последиците од нивното различно толкување во различни културни средини. Посебно се истакнуваат теоријата за лицето на Гофман и теоријата за учтивост на Браун и Левинсон, коишто извршиле особено големо влијание во областа на прагматичките и меѓукултурните истражувања. Истражувањата вршени во различни културни средини покажуваат дека лицето и принципот за учтивост се универзални, но начинот на кој се реализираат е специфичен за секое општество. Ваквата посебност често доведува до различни очекувања во процесот на комуникација за коишто соговорниците може да не бидат свесни. Како последица, се создаваат конфликтни ситуации кои доведуваат до недоразбирање и загрозување на лицето и на говорителот и на неговите соговорници. Контрастивната анализа може да придонесе за правилно разбирање на овие ситуации.

Клучни зборови: *лице, работа на лицето, учтивост, меѓукултурна комуникација, прагматика, контрастивна анализа*

ON THE NOTION OF FACE IN PRAGMATICS

Marija Kusevska, Ph.D.¹

Abstract: This paper reviews the theories of face and politeness as well as the consequences of their different understanding in different cultural environments. Special emphasis is laid on Goffman's face theory and Brown and Levinson's politeness theory, which have greatly influenced research in pragmatics and intercultural communication. Research carried out in different cultural environments proves that while face and politeness are of universal nature, their realization in everyday face-to-face communication is culture specific. Due to their otherness, interlocutors from different cultures may apply different expectations which they may not be aware of. This gives rise to conflict episodes resulting in misunderstanding and threatening the face of both

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.

the speaker and listener. Contrastive analysis may offer valuable explanations for those situations

Key words: *face, facework, politeness, intercultural communication, pragmatics, contrastive analysis*

Вовед

Чекањето ред за да бидете услужени е извонреден пример за нашето однесување и за прекршувањето на нормите на однесување, а автобуската станица е извонредно место за илустрација. Замислете дека разговарате со службеничката за возниот ред на автобусите за Белград. И додека вие разговарате, влегува висок, силен човек, со засукани мустаки, и без да ви обрне какво било внимание почнува да се распрашува за она што него го интересира. Вие го гледате, вчудовидени од неговиот однос. Зарем не ве гледа? Дури и многу години наназад, кога луѓето во нашата земја не чекаа во ред, редот постоеше, бидејќи оние што чекаа знаеја кој кога дошол и кој по кого треба да биде услужен. Многумина кои се обидуваа да бидат услужени преку ред предизвикуваа револт кај останатите и создаваат конфликтни ситуации.

Централен поим во теориите за учтивост е поимот *лице* кој се користи како метафора за индивидуалните карактеристики или за изразување на апстрактните поими како чест, почитување, личното *јас*, и сл. Ваквото негово значење потекнува од кинеските зборови *mian zi* и *lian*. Гао (2009) наведува дека првите две значења коишто речниците ги наведуваат за *mian zi* и за *lian* се *лице* и *слика*. Неговите испитаници најчесто го опишувале *mian zi* како самопочитување, покажување воодушевување кон себе, гордост, одбрана на своето *јас*. Авторот наведуваат дека *mian zi* го претставува „општественото *јас*“, изразено како углед, престиж, гордост, одобрување и покажување почит од страна на другите, место во општеството и општествен статус. При објаснувањето на *mian zi*, испитаниците укажуваат и на неговото значење во комуникацијата, дефинирајќи го како привлечност, пријателство, чесно однесување, меѓусебно почитување и сл.

Поимот *lian* најчесто се дефинира како нешто што претставува „доверба на општеството во моралниот катрактер и интегритет, чиешто губење го оневозможува дејствувањето на индивидуата во заедницата“ (Ху 1944).

Со слично значење, во англискиот јазик се користи поимот *face*, со значење чест, углед. Пренесено од кинескиот, во него се користат и изразите *lose face* (губи лице - да бидете понижени, да бидете посрамени, да ги изгубите угледот и честа) и *save face* (го заштити лице - да не дозволите вашиот соговорник да биде понижен или ставен во непријатна ситуација).

Во македонскиот јазик се користат зборовите *лице* и *образ*. Покрај буквалното значење, зборот *лице* ги има и следните преносни значења:

Чест - Како имаш *лице*! Сигурно сте се нашле во ситуација кога не сте имале ниту храброст, ниту *лице* да кажете некои од следниве реченици.

Карактер - си го покажа вистинското *лице*; театарската претстава „Шетам со *лажно лице*“; Очајните ѕвезди го покажаа своето *валкано лице*;

Директно - му кажа *в лице*; потсмевање *в лице*; му разговаравме *лице в лице*.

За зборот *образ*, покрај неговите другите значења, во Толковниот речник на македонскиот јазик се наведува и следното значење: 4. (прен.) Чест, здобиена почит. *Тој е човек без образ. Веќе нема образ да се појави таму. Зарем уште имаш образ да зборувааш? ~ Нема ни срам ни образ* – за дрзок, безобразен човек. **Го обели образот** – направи нешто добро, чесно, постапи правило, подигне нечиј углед. **Го изгуби образот** – ја изгуби честа, почитта.

Човекот од автобуската станица е човек „без образ и срам“, бесрамен и арогантен. Но тој и не се труди да си го „чува образот“, а за мојот „образ“ воопшто не му е гајле. Во комуникацијата со луѓето надвор од неговото поле на интерес, тој секогаш ќе ги крши принципите на учтивост.

Поимите *лице* и *работа на лицето (facework)* на Ирвинг Гофман

Во својот труд *On face-work: an analysis of ritual elements in social interaction* (*За работа на лицето: анализа на ритуалните елементи во интеракцијата*), Гофман поаѓа од претпоставката дека секој човек живее во свет на општествени контакти кои можат да бидат остварени директно, лице в лице, или посредно, преку други учесници. Поимот *лице* тој го дефинира како *позитивна општествена вредност* којашто индивидуата ја стекнала за време на определен контакт. Лицето е слика создадена за себе според прифатени општествени норми. Но ние исто така имаме чувства и кон лицето на другите учесници.

Индивидуата може да *има лице* (to have face), да *биде во лице* (to be in face) или да *го одржува лицето* (to maintain face) кога линијата што ја зазема во комуникацијата претставува слика карактеристична за неа. Таа може да *биде во погрешно лице* (to be in wrong face) кога за неа се добива впечаток кој не е во согласност со линијата карактеристична за неа или може да *нема лице* (to be out of face) кога во комуникацијата не зазема линија којашто учесниците обично ја заземаат во таква ситуација.

Во англоамериканското општество, фразата *да го изгуби лицето* (to lose face) значи дека индивидуата е во *погрешно лице*, *нема лице*, или е посрамена. Фразата *да го заштити лицето* (to save face) се однесува на оние процеси во кои индивидуата им покажува на своите соговорници дека не го изгубила лицето.

Во процесот на комуникација, од соговорниците се очекува тие да покажуваат *самопочит* (self-respect), но и *почит кон другите* (considerateness). Оние кои не се воздржуваат да предизвикуваат такви состојби, општеството ги нарекува *бездушни* (heartless); оние кои се подготвени да го стават сопственото лице на ризик ги нарекува *бесрамни* (shameless) и сл. Меѓусебното прифаќање претставува основна структурална карактеристика на комуникацијата лице в лице. Ваквото одржување на лицето е услов за комуникација, а не нејзина цел.

Гофман го употребува терминот *работа на лицето* (facework) со кој ги означува оние активности на индивидуата кои овозможуваат сè што прави таа да биде во согласност со лицето. *Работа на лицето* (facework) се користи за да се пресретнат „инцидентите“ – оние настани кои го загрозуваат лицето. Може да се очекува дека припадниците на секој општествен круг имаат извесно познавање за *работата на лицето* (facework) и искуство при неговата примена. Во модерното општество ова понекогаш се нарекува такт, дипломатија или комуникациски вештини.

Теоријата за учтивост на Браун и Левинсон

Браун и Левинсон ја формулираат својата теорија за учтивост врз основа на концептот за *лице* (face), изведен од Гофмановата теорија за *лицето* и *работа на лицето* (facework, 1967). Лицето има две посебни потреби – да не биде попречувано и да му биде изразено признание.

Според тоа, концептот *лице* се состои од два аспекта: *негативно лице* и *позитивно лице*. *Негативното лице* ја изразува потребата на секој компетентен возрасен припадник неговите дејства да не бидат спречувани од другите; *позитивното лице* претставува позитивна слика која ја вклучува потребата на секој припадник да биде прифатен и почитуван од другите припадници на општеството.

Браун и Левинсон (1987) тврдат дека има некои комуникациски чинови кои по својата природа го загрозуваат лицето, „имено оние чинови кои според својата природа се спротивни на потребите на соговорниците“ (1987:65). Впрочем сите говорни чинови се сметаат за *чинови кои го загрозуваат лицето* (face-threatening acts) и кои можат да ги загрозат потребите на позитивното или на негативното лице. Дури и давањето комплимент за некои луѓе може да претставува закана, доколку не сметаат дека комплиментот е несоодветен или ако се работи за лица кои по природа се срамежливи.

Бидејќи лицето може да биде повредено, „сите разумни говорители се стремат да ги избегнуваат овие говорни чинови, или применуваат стратегии со кои би ја свеле заканата на минимум“ (Браун и Левинсон, 1987:68).

Поимот *лице* во другите култури

Учтивоста веројатно има универзален карактер, но досегашните теории и најголемиот број истражувања потекнуваат од земјите во коишто се зборува англиски. Па и концептите врз коишто овие теории се изградени се карактеристични за овие култури и го опишуваат однесувањето на нивните припадници. Тие ја отсликуваат учтивоста, пред сè, како средство за избегнување конфликтни ситуации во комуникацијата. Меѓутоа, како што наведуваат Бајрактароглу и Сифиану (2001) „она што не се зема предвид во таквата концептуализација е дека учтивоста не е само средство за потиснување на нашите чувства, туку и средство за нивно искажување“. Говорните чинови што ги произведуваме можат да го загорзат лицето на соговорникот, но можат и да го поттикнат и да го засилат и додека во некои култури во основа на учтивоста стои тактичноста, во други може да доминираат поинакви концепти, како на пример дарежливоста и скромноста. (Лич, 1983) Затоа многу лингвисти истакнуваат дека теоријата за учтивост во која лицето, онака како што е опишано, е основен концепт не успева да понуди задоволително објаснение за учтивото однесување во различни култури, бидејќи во секоја култура таа се остварува според сопствени општествени норми.

Токму заради ова, лингвистите коишто го истражуваат овој феномен во различни култури внесуваат различни особености на човековото однесување, земајќи ги предвид вредностите коишто важат во нив. Така Танен (1984) зборува за „инволвираност“ и „изразување почит (considerateness)“, па луѓето коишто многу зборуваат, често ги прекинуваат другите, зборуваат гласно, се интересираат за другите и сл. не мора да значи дека се агресивни; тие карактеристики може поинаку да се толкуваат во културата од која доаѓаат. Лим и Бауерс (1991) сметаат дека луѓето имаат три, а не две основни потреби изразени преку лицето: „другарство“, „компетентност“ и „автономност“, коешто соодветствува на негативното лице на Браун и Левинсон.

Триандис (1990) се фокусира на „индивидуализмот наспроти колективизмот“. Според овој приод, општествата се карактеризираат како „индивидуалистички“ и во нив примарни се самостојноста, настојчивоста и автономијата или како „колективистички“ и во нив индивидуата покажува зависност од групата кон која припаѓа.

Хофштад (1998) се осврнува на една друга димензија на општеството: машкост и женскост. Според него: „Машкоста е карактеристика на оние општества во кои од мажите се очекува да бидат настојчиви, силни и насочени кон материјален успех; од жените, пак, се очекува да бидат поскуромни, нежни, и насочени кон квалитетен живот. Со женскост се карактеризираат оние општества во кои и од мажите и од жените се очекува да бидат скромни, нежни и насочени кон квалитетен живот“.

Во општествата наклонети кон женскост преовладуваат рамноправност, солидарност, компромис и скромност; во општествата наклонети кон машкост преовладуваат праведност, конкуренција и сила.

Сколон и Сколон (2003) поимот за лицето го сметаат за парадоксален концепт. Од една страна, во комуникацијата имаме потреба да се поврзуваме со другите учесници и да им ја покажеме нашата поврзаност. Од друга страна, имаме потреба да задржиме извесен степен на независност од другите учесници и да им покажеме дека ја почитуваме нивната независност. Во зависност од моќта, општественото растојание и степенот на наметнување, Сколон и Сколон разликуваат три системи на учтивост: *систем на почитување, систем на солидарност и хиерархиски систем*.

Вјежбицка (1999), чии погледи за меѓукултурната комуникација се извонредно влијателни, го критикува етноцентризмот во проучувањето на говорните чинови. Во многу истражувања на говорните чинови се среќаваат изјави дека кога луѓето сакаат да замолат, тоа го прават на индиректен начин и на тоа се гледа како на универзален принцип. Општо земено, тие избегнуваат користење на императиви од типот *Tell me the time (Кажми ми колку е часот)*, што претставува директно замолување, и го заменуваат со прашања како *Can you tell me the time? (Можееш ли да ми кажеш колку е часот?)* и сл. Очигледно е дека ваквите изјави се засновани исклучиво врз основа на набљудувања во англискиот јазик.

Други култури развиле други типови на однесување важни за комуникацијата во нивното општество. Англискиот јазик развил особено богат систем на средства кои ги одразуваат карактеристиките на англосаксонската културна традиција: традиција која става посебен акцент на правата и на автономијата на секоја индивидуа, која се воздржува од мешањето во работите на другите *It's none of my business (Не е моја работа)*, која ги толерира индивидуалните особености, ја почитува приватноста, ги оправдува компромисите и не се согласува со никаков вид на догма. Имплицитната претпоставка која се одразува во англискиот говор е следната: секој има право на сопствени чувства, сопствени желби и сопствено мислење; ако сакам да влијаам врз дејството на некој друг морам да покажам дека и тие може да имаат свои чувства, желби или мислења, и дека тие не мора да се исти како моите.

Вјежбицка (1999) ги споредува говорните чинови во англискиот, во полскиот и во јапонскиот јазик преку следните културни вредности: приватност, интимност, растојание, објективизам, срдечност и љубезност. Споредбата претставува поддршка за нејзината теза дека секоја култура има свои специфични говорни чинови и дека оние елементи коишто се важни за една култура не мора да се исто толку важни за друга. Англискиот, на пример, развил комплекс културни вредности кои влијаат врз секоја индивидуа да биде постојано свесна дека постојат други луѓе,

други мислења, да се гледа на себеси како на само една индивидуа меѓу многуте други, од кои сите имаат право на свој психолошки простор, своја автономија, свои специфичности и ексцентричности. Тоа води кон тоа објективизмот и антидогматизмот да се сметаат како важни општествени и културни вредности.

Меѓутоа, бесмислено е да се тврди дека говорните чинови во англискиот јазик отсликуваат извесни културни вредности додека говорните чинови во полскиот јазик или во некој друг јазик отсликуваат непостоење на таквите вредности. Ова само покажува дека полскиот јазик ги отсликува вредностите карактеристични за полската култура. Од гледна точка на англиските говорители, начинот на кој Полјаците зборуваат може да изгледа како да отсликува догматизам, необрнување внимание на другите луѓе, нефлексибилност, стремеш да се наредува, стремеш за мешање во работите на другите итн. Од друга страна, од гледна точка на полските говорители, на англискиот начин на зборување може да се гледа како да отсликува недостаток на топлина, спонтаност и искреност.

Истото се однесува и на претпоставената универзална максима за хармонија: „минимизирање на несогласувањето, максимизирање на согласувањето“. Како што покажува Шифрин (1984), во еврејската култура постои јасна склоност кон несогласувањето: во оваа култура, луѓето покажуваат дека соработуваат со другите и дека се интересираат за нив на тој начин што ќе кажат *не*, а не *да*. Во еврејската култура расправањето се цени како форма на дружељубивост и на несогласувањето, а не на согласувањето, се гледа како на форма што ги приближува луѓето.

Заклучок

При комуникација на луѓе од различни култури се создаваат конфликтни ситуации. Припадниците на различни култури имаат различен поглед на светот и различни вредности, па според тоа и различни очекувања во однос на однесувањето на нивните соговорници. Ваквите различни очекувања им оневозможуваат на соговорниците соодветно декодирање на значењето и однесувањето. Припадниците на различни култури може да им припишат различни значења на вербалните и невербалните однесувања. Припадниците на една културна заедница имаат исти очекувања за тоа што е правилно, а што е неправилно однесување во одредена ситуација.

Тинг-Туми (2009) како извори на меѓукултурните конфликти ги наведува судирот на културните/етничките вредности, проблемите на декодирање при комуницирањето, и прашањата во врска со идентитетот. Грижата за заштита на сопственото лице е грижа за заштита на сопствениот идентитет, кога тој е загрозен заради некоја конфликтна ситуација. Грижата за заштита на лицето на другите е заштита на идентитетот на

другата страна во конфликтната ситуација. Дали ќе решиме да учествуваме или да не учествуваме во конфликтната ситуација зависи од тоа како сме навикнати да реагираме при појава на конфликтни ситуации и како во тие ситуации се однесуваме кон лицето. Лицето е во основа поврзано со почитување на сопствениот идентитет и почитување на идентитетот на другите.

Во секоја ситуација во која доаѓа до комуникација на индивидуи од различни култури, луѓето имаат извесни очекувања за тоа како комуникацијата треба да се одвива. Секоја култура има свои правила за тоа како другите треба да се однесуваат и учесниците во комуникацијата ги обликуваат своите очекувања според тие научени правила.

Разбирањето на потребите на лицето од разни култури е од огромно практично значење. Секојдневните состаноци на претставниците на компании од различни земји, собири на луѓе од различни култури, дебатни настани со меѓународен состав се арена на културни судири и културни недоразбирања. Меѓу учесниците на овие настани постојано лебди опасноста од недоразбирање и етикетирање на другите како груби, незаинтересирани или арогантни. Очигледно е дека ваквите културни судири не може сосема да се елиминираат, но може да се ублажат со подигање на свесноста за различните вредности во различни култури. Контрастивните истражувања на различни култури можат да ни помогнат да го надминеме она што Танен (1984:154) со право го нарекува „траума на меѓукултурната комуникација“.

Библиографија

1. Bayraktaroglu, Arin and Maria Sifianou. (Eds.) (2001), *Linguistic Politeness Across Boundaries: The Case of Greek and Turkish*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
2. Brown, P. and Levinson, S. (1987), *Politeness. Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Goffman, Erving. (1967), “On face-work: an analysis of ritual elements in social interaction.” In Goffman, Erving. *Interactional Ritual: Essays on face-to-face behaviour*. New York: Penguin Books, Ltd.
4. Hofstede, Geert (ed.) (1998), *Masculinity and Femininity*. Thousand Oaks, CA: Sage.
5. *Anthropologist*. 46(1), pp: 45-64.
6. Leech, Geoffrey N. (1983), *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
7. Lim, Tae-Seop and Bowers, John W. (1991), “Facework, solidarity, approbation and tact”. *Human Communication Research* 17/3: 415–450.
8. Schiffrin, D. (1984), “Jewish argument as sociability.” *Language in Society*, 13: 311-335.

9. Scollon, R. and Scollon, S. W. (2003), *Intercultural Communication. A Discourse Approach*. Oxford: Blackwell Publishing.
10. Tannen, Deborah. (1984), *Conversational Style: Analyzing Talk Among Friends*. Norwood, NJ: Ablex.
11. Ting-Toomey, Stella. (2009), “Facework collision in intercultural communication”. In Bargiela-Chiappini, Francesca (Editor); Haugh, Michael (Editor). *Face, Communication and Social Interaction*. London, , GBR: Equinox Publishing Ltd.
12. Triandis, Harry C. (1989), “Cross-cultural studies of individualism and collectivism”. In J. Berman (ed.) *Nebraska Symposium on Motivation*, 41–133. Lincoln: University of Nebraska Press.
13. Wierzbicka, Anna. (1999), *Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction*, Berlin: Walter de Gruyter and Co.
14. Watts, Richard J. (2003), *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
15. Конески, К. (2006), *Толковен речник на македонскиот јазик. Том 3*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

